

Karkó Ádám

„Ékszereket épített nagyapám”

*„Szent, személytelen járása-kelése,
Művésben dereng alázatossága, -
Hajnalban jár, vagy éjnek idején,
Meg nem foghatom s még nem láttam én.”
/Reményik Sándor/*

Hogyan is kellene belekezdeni ebbe. Vajon úgy, hogy: *Nádas Péter, a film. Film Nádas Péterről. Nádas Péter élete egy filmben. Összesítés: Nádas Péter.* Hogyan is lehetne jól megfogalmazni egy írásban, hogy mi a Természetes ellenfény, mi is valójában. Megvan: „Ékszereket épített nagyapám.” Kezdjük így neki.

Vegyük sorra: csiripelnek a madarak, jaj, de jó. Vannak fák, meg van gyep is, meg zöldek a fák, meg a gyep is, de a madarak nem, nem látni őket, csak halljuk. Ez a film kezdete. Fejezetként ez kapta a Gombosszögi remete címet. Pedig a feleségével él az író e vidéken, mégis remete. Muszáj mindenben elrejtetni nüansznyi iróniát, még egy dokumentumfilmbe is, talán közelebb kerülünk a megoldáshoz. Talán.

A rendezőnek, Gerőcs Péternek, valószínűleg jó szeme volt a tájleíráshoz, viszont ahhoz, hogy egy valid, élvezhető, értelmezhető és eladható film készüljön egy íróról, ahhoz vagy nem volt jó szeme, vagy direkt a személytelen és objektív Nádas-életműre hajazott, ami valljuk be, tulajdonképp egy jó elhatározás, elvégre a film miért ne lehetne olyan, mint az, akiről szól? Épp ez az, ami jóvá tehet egy filmet: a hitelesség. Mi van viszont azzal, hogy egy a mozgókép-világban nem válik jóvá?

A film elrejtí Nádas Pétert. Gyakorlatilag a két rész, amire a kvázi másfél órás film oszlik (fentebb: Gombosszögi remete, a második rész a Rejtőzködő író portréja) olyan kiválóan válik önmaga ellenpólusává, mintha a film, a „filmhős” vagy nem lenne jelen vagy már nem is lenne az élők sorában.

Erre mind utalhatnak azok a hosszú-hosszú, nagyon hosszú képek, amelyek a film elejét jellemzik: szél fúj, leng a zöld fű, Nádas kapálni megy, répát szed (mert amúgy főzni fog, spoiler alert!), csepereg az eső, aztán újra kisüt a nap, aztán a szellő fúttá Nádas-arc beszélni kezd, beszél, beszél, mesél, mesél, aztán elmegy főzni, és megint mesél, és főz, majd megláthatjuk, hol dolgozik, felolvass egy részletet, aztán lefekszik aprócska kerevetjére az író, és újságot olvas, de ez utóbbi annyira beállítottnak hat, hogy nehéz elképzelni, hogy abban a pozícióban lehet-e kényelmesen feküdni és újságot olvasni egyáltalán.

„Az élet tartama – miként a főzés mikéntje – titok.

És mennyi gond eldönteni, hogy fartó legyen vagy hátszín, vagy netán rostélyos – erről nem lehet dönteni játszin, mennyi legyen a velős csont meg a ritka csont aránya, ez ügyben dönteni, ez a szakács erénye” (Petri György)

Az első részben szerepet kap – és bizonyára azért itt, mert Nádas felesége – Salamon Magda. Az ő meséje az, ami a film csúcspontja. Hogy nem születhetett gyerekük, pedig eleinte Nádas nagyon szeretne volna, és erről a pontról jut el odáig öreg korára, hogy a saját születését is tévedésként éli meg, egyfajta szülői figyelmetlenségnek és felelőtlenségnek. Ebből a jelenetből kellett volna a rendezőnek építeni valamit, valami újat, valami nagyszerűt, hogy ne egy egyszerű monológ legyen a film egy idős íróról, hanem egy valódi történet, hogy ki is valójában az író, hogyan vált azzá, és hogy tragédiákból építünk új világot magunknak, ha más lehetőségünk éppen nincs.

Főzés közben Nádas feleleveníti azokat a jeleneteket, amelyeket olvasói írtak neki. Nyilván itt a kedves leveleken keresztül, a rossz hangvételű leveleken át minden helyet kap, ezek közül egy szemelvényt ragadott ki ő maga is, miszerint egy olvasó a következőt írta: „Ön már nyugodtan meghalhat!” Természetesen ez a levél a „kedves” levelek sorába tartozik, elvégre az olvasó nem a halálát kívánta Nádasnak, hanem azt, hogy amit már elért, az nagyszerű, és nyugodt lehet a lelke az örökkévalóságban is.

Ami izgalmasabb, hogy a második részben Nádas már nem is kap szerepet, sokkal inkább

mások, akik a Nádas-életműről vagy magáról Nádasról beszélnek, sztoriznak, magyaráznak, interpretálnak, például Margócsy István irodalomtörténész vagy Radnóti Sándor esztéta. Ebben a második részben tulajdonképpen a Párhuzamos életrajzok és az Emlékiratok című Nádas-művekről esik szó, összehasonlítják, egymásnak ütköztetnek érveket, ez miért jobb, az miért jobb. Természetesen a művek a teljes életét lefedik az írónak, ezt próbálja meg a film átadni, de ha valami nem megy, akkor inkább olvassuk el a műveket, mintsem, hogy filmet nézünk róla, hátha közelebb kerülünk a már korábban ugyancsak említett megoldáshoz.

De itt következik egy újabb jó pontja, újabb csúcsa a filmnek: Nádas Pál, Nádas Péter öccse is megszólal, és arról beszél, hogy Péternek mennyire nehéz lehetett öccsét segíteni, aki még szintén gyerek volt. Ez hozta magával azt a rengeteg traumát, amelyet már kiirt vagy leírt a *Világlo részletekben* – itt beszél sokat öccsével való kapcsolatáról.

Nádas Pál, valamint Salamon Magda intermezzoi tökéletesen kifejezhetnék azt, amiről a filmnek szólnia kellene. Egy valódi életút valódi történetekkel, talán így nem ment volna át egy átlagos dokumentumfilmbe, ahol átlagosan beszélnek, egy nem átlagos szerzőről.

